

THIS ARTICLE WAS WRITTEN FOR EDUCATIONAL PURPOSES.

STRUČNÝ PŘEHLED MONGOLSKÉHO ODÍVÁNÍ

Ing. Martina Hřibová, PhD.

Možná si řeknete, co bych se v České Republice zajímal o oděvy z druhého konce zeměkoule. Z hodin dějepisu víme, že roku 1241 Václav I. porazil část mongolského vojska u Olomouce a že Mongolové v roce 1242 byli přibržděni v Uhrách. Více podrobností, proč se přesila Mongolů velmi náhle vrátila zpět do vlasti, můžete nalézt třeba na tomto [místě](#). Takže se dá říct, že bylo možné se i na území českého království setkat ve 13. století i s mongolskými oděvy.

Pro pochopení skladby oděvů je důležité uvědomit si, že všechno v této oblasti je přizpůsobeno nomádskému životu a tedy převážně jízdě, nejčastěji na koni (obr. 1 a 2).

Dnešní oděvy

Badatelé předpokládají, že současné mongolské oděvy jsou pokračováním původních oděvů z historických dob.

Nejtypičtější dnešní oděvy jsou kalhoty a tunika jako základ společný pro obě pohlaví, přes které se nosí dlouhý kabátec se stojacím límcem (deel) oblékaný jak muži, tak ženami. Kabátec je uzpůsoben pro počasí a zároveň pro jízdu na koni. Překládá se na pravé rameno, takže přes nejdůležitější tělesné orgány na hrudi a břicho je dvojitá vrstva materiálu, v zimě kožešina otočená chlupem dovnitř, v létě látky bavlněné, hedvábné či vlněné. Slavnostním materiálem je těžký hedvábný brokát. Některé zimní deely jsou víceméně kožichy, občas chráněné z vnější strany vrstvou látky. Lehčí deely mohou být jen lemovány kožešinou. Mongolové dodnes používají kožešinu všech větších zvířat, která v okolí žijí a jsou odborníky na zpracování a tvorbu ornamentů v usni. Například ovčí useň barvili na žluto či zeleno a vypalovali ornamenty. Zdobení deelu závisí podle klanové příslušnosti

(Khalka, Burjat, Dörbet, Torgut, Barga, Dariganga, Uzumchin, Bayit, Uryankhuits, Khoton, a Mingatské skupiny, Sakhchin, Darkhat, Ölöt a Kazak). Kupříkladu burjatský muž má deel zdobený trojitým pásem z modré, černé a červené. Tyto pásy mají význam nejen okrasný, ale i symbolický. Modrá značí horní svět (nebe), černá zemi a červená spodní svět. Všechny oděvy jsou bohatě zdobené, často drahými kameny (tyrkysem), perlami, korály, zlatem a stříbrem. Tvorba oděvu byla součástí umění a nešly jen ženy, ale i muži. Muži si deel přepášou šerpou (behen). Šerpa je většinou jednobarevná (s výjimkou některých burjatských oděvů). Šerpa mužů ze Sibíře (Burjati, Kazaci a další) visí levým koncem dolů, ale ostatní Mongolové si

šerpu zastrkují. Zimní kabátec se nazývá Uhetei deel (lemovaný kožešinou). Cena oděvu se posuzuje podle použité kožešiny (z divokých zvířat je dražší). Typickým znakem mongolských deelů je velmi široká manžeta na rukávech (nudarga), která má symbolizovat koňská kopyta (tradice říká, že si to tak přáli Číňané, aby zdůraznili podrobenost Mongolů). Ovšem má to i praktický význam, během nepříjemných zim se manžeta otočí dolů a funguje jako tepelná izolace rukou.

4

5

Na lehčí letní variantu kabátce **ženy** oblékají vestičku (hantaz) do pasu, která se může překládat přes sebe na hrudi. Tradiční oděv žen byl bez mužské šerpy. Staré slovo pro ženu je behegui / busgui, což znamená bez šerpy. Dnes nejen v zimě některé ženy nosí šerpu též. Oděvy vdané ženy a svobodné dívky jsou odlišné. Na letních oděvech jsou u některých klanů (Khalka) typické rukávy na vysoko nabrané a vždy dlouhé. Jak muži, tak ženy po celý rok při zapínání používají tzv. čínské knoflíky. Jednou z tradičních mongolských dovedností je střelba z luku, jak vidíme na dolních obrázcích 6 a 7. Můžete si všimnout mnoha variant deelů. Nejtypičtější je muž stojící uprostřed.

6

7

8

9

Pokryvka hlavy

Burjatská mužská kónická čepice z horního obrázku lučištníků (obr. 6) má původ z dob Čingis chána. Udává se, že tento tvar reprezentuje spojení s Tengerem, otcem Nebes. Ženská čepice malgai na fotce lučištnice (obr.7) je zdobená stříbrnými ornamenty a může mít řetězy jako přívěšky. Je cylindrického tvaru a má špičatý vršek, který je ale bohatě zdoben korálem nebo jantarem. Ženy nosily na hlavách i velmi zvláštní a půvabné účesy (zvláště Khalkha a Mingat), jak jste si mohli všimnout na obrázku 5. Pokryvek hlavy je v této zemi veliké množství variant a jsou velmi typické pro daný klan (viz. Obr. 8).

Obuv

Tradiční zdobenou mongolskou obuví je gutsal - tlusté vysoká obuv z usně, která je velmi teplá, čemuž pomáhá velmi tlustá podrážka obvykle skládaná z usně a plsti. Samotná obuv je podle podnebí regionu případně vyložena kožešinou. Špička obuvi se na tradičních kusech zvedá nahoru. Traduje se, že zvednutá špička neruší svatou matku Zemi. Ovšem pravděpodobnější je, že se tak nezadrhne ve třmenu. Do obuvi je dále vložena plstěná ponožka. Válečníci za dob starých chánů měli boty „okované“. Pod svrchní vrstvou kůže byly umístěny kovové destičky (šupiny).

Oděvy z dob Čingis chána (dynastie Juan, 1200-1400)

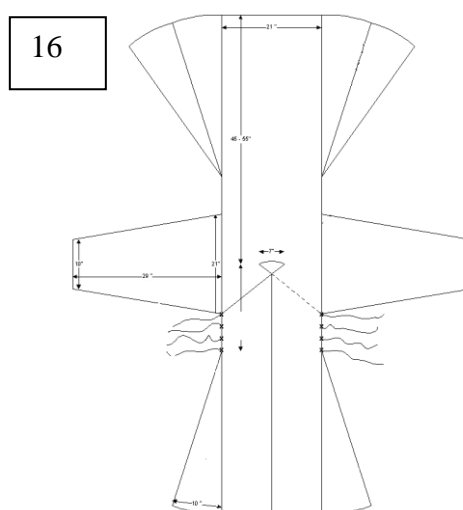
10

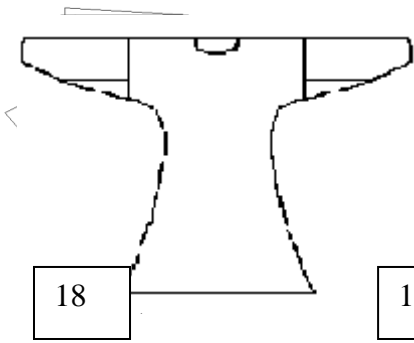

11

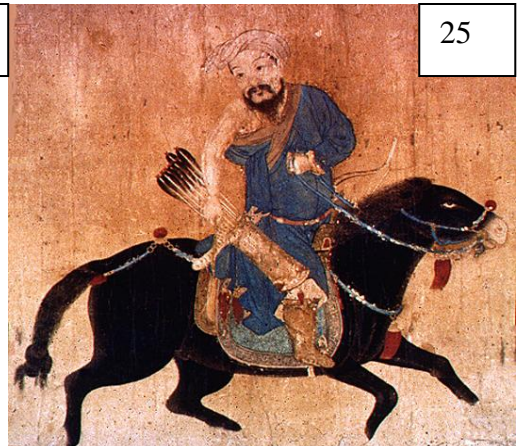
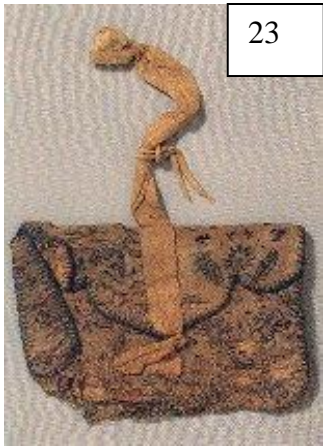
Jednotlivá období se liší detaily jako límec, lemování a doplňky. Ženy v době Čingis chána nosily vesty delší, ke kolenům. Změna je patrná v účesech, lépe řečeno v čepcích. Jako zdobení se používalo zlato ve velkém množství. Deely byly vyráběny z hedvábí, látek protkávaným zlatem, z vlny a bavlny. Oblíbená barva byla červená, modrá a zelená. Hnědá a bílá se vyskytovaly málokdy. Vzory vetkané v látce byly například velké kruhy s párem zvířat či květin, opakující se geometrické motivy. Na ženských oděvech často používali nesi (látku s malým opakující se vzorem) na zdobení límce a rukávu. U mužů toto najdeme jen výjimečně. Válečníci měli zbroje z usně v kuse, ale častěji z menších kousků či případně s kovovými destičkami. Drahý kov si

chránili svrchní vrstvou další usně. Mongolové, stejně jako další asijské národy, měli velkou oblibu v ornamentální výzdobě svého vybavení včetně bot a čutor (nádoba na pití, velmi často mléko či kumys) či toulců a luků. Bohatě zdobili součásti uzdy a vybavení pro koně. Na obrázcích 10, 11 je Čingis chán a jedna z jeho snach. Fotografie 12-14 ukazují dochovaný mongolský hedvábný deel z přelomu 13. a 14. století včetně detailu zpracování a vzoru látky. Obrázek 15 dokumentuje další dochovaný deel ze zlatého hedvábného brokátu. Pravděpodobný střih si můžete prohlédnout na schématu č.16. Díky fotografii 17. si lze udělat představu o hedvábných látkách, které používali. Jak přesně vypadala tehdejší tunika se zatím nepodařilo zjistit, ale je pravděpodobné, že se principiálně nelišila od tunik ostatních východních národů té doby, které odpovídaly schématu na obr. 18. Kalhoty měly pravděpodobně tvar uvedený na obr 19. Mongolové nechávali konce nohavic volné. Vycházím jak z práce R. Vaverky [5], tak z vyobrazení 19-22, která sice neodpovídají místopisně, ale je známo, že tento typ kalhot a spodních kalhot byl rozšířen v celé Asii. Obrázek 23. zobrazuje turecko-mongolskou tašvici z dynastie Liao (907-1125).

19

Mongol Court
Persian Miniature (1330)

Použitá literatura:

[1] ĪADAMSŪRĒN, Ū. *Mongol undĕstniĭ khuvĭsas: National dress of Mongolia*. Ulaanbaatar: Monsudar Khĕvlĕliĭn Gazar, 2004.

[2] N. TSULTEM, *Dekoratívno-příkladnoe iskusstvo Mongolii = Mongolian arts and crafts = Arts artisanaux de la Mongolie = Arte decorativo aplicado de Mongolie*, State publishing house, Ulan-Bator, 1987

[3] TURNBULL, Stephen. *The Mongols*. Repr. Illustrated by Angus McBride. Oxford: Osprey, 2004. ISBN 978-085-0453-720.

[4] BOUCHER, François a Yvonne DESLANDRES. *20,000 years of fashion: the history of costume and personal adornment*. Expanded ed. New York: H.N. Abrams, 1987. ISBN 08-109-1693-2.

[5] R. VAVERKA, *Spodky, košile a nohavice ve středověku*, Vlastním nákladem, 2003

Obrázky:

1 ilustrační foto, Zdroj: Tribun Indonesia

<http://tribunindonesia.files.wordpress.com/2009/04/tentara-tar-tar-mongol.jpg>

2 ilustrační foto 1880's, zdroj: Historic Camel Photos,

<http://camelphotos.com/GraphicsP7/mongolia.jpg>

3 ilustrační foto, zdroj: dnes již neznámý, pokud jej znáte, ráda autora připíšu. Děkuji.
(unknown source. If you know the author, please, let me know. Thank you.)

4 ženský khalcký odĕv, zdroj: N. TSULTEM, *Dekoratívno-příkladnoe iskusstvo Mongolii = Mongolian arts and crafts = Arts artisanaux de la Mongolie = Arte decorativo aplicado de Mongolie*, State publishing house, Ulan-Bator, 1987

5 ženský khalcký uĕes, zdroj: N. TSULTEM, *Dekoratívno-příkladnoe iskusstvo Mongolii = Mongolian arts and crafts = Arts artisanaux de la Mongolie = Arte decorativo aplicado de Mongolie*, State publishing house, Ulan-Bator, 1987

6 ilustrační foto, zdroj: Buryat Traditional Clothing,

http://www.tengerism.org/Buryat_Traditional_Costume.html

7 ilustrační foto, zdroj: dnes již neznámý, pokud jej znáte, ráda autora připíšu. Děkuji.
(unknown source. If you know the author, please, let me know. Thank you.)

8 mongolské ĕepice, zdroj: N. TSULTEM, *Dekoratívno-příkladnoe iskusstvo Mongolii = Mongolian arts and crafts = Arts artisanaux de la Mongolie = Arte decorativo aplicado de Mongolie*, State publishing house, Ulan-Bator, 1987

9 typická mongolská obuv, zdroj: N. TSULTEM, *Dekoratívno-příkladnoe iskusstvo Mongolii = Mongolian arts and crafts = Arts artisanaux de la Mongolie = Arte decorativo aplicado de Mongolie*, State publishing house, Ulan-Bator, 1987

10 portrét Chabi, na límci nesi – látka se zlatým vzorem, Zdroj: The Karakalpak Sa'wkele - Part 3, <http://www.karakalpak.com/sawkele03.html>

11 Chingis chán, zdroj: Wikipedia - Genghis Khan, http://en.wikipedia.org/wiki/Genghis_Khan

12 – 14 hedvábný deel z přelomu 13. a 14. stol, východní Irán nebo střední Asie. Museum of Inner Mongolia, Zdroj: The Medieval Steppe Warrior, <http://antiferus.net/clothing/other4.htm>

15 mongolský deel, 14. Století, Zdroj: Traditional Mongolian Clothing, Lady Collette de Paris, http://www.thescorre.org/literature/Mongol_Garb.htm

16 střih deelu, Zdroj: A Mongol Coat, *By Charles Mellor*, The Red Kaganate requests that a hyperlink be provided to this web site - <http://www.geocities.com/kaganate>; staženo z: <http://www.oocities.org/kaganate/kaftan2.html>

17 detail východoiránského hedvabí; Cloth of Gold with Winged Lions and Griffins. Central Asia, 1240 – 1260, zdroj: "World of Khubilai Khan: Chinese Art in the Yuan Dynasty" Exhibition, <http://www.mongolianculture.com/archives.html>

18 nákres egyptské tuniky z 12. Století, Zdroj: The Red Kaganate, *By Steven Baker*, The Red Kaganate requests that a hyperlink be provided to this web site - <http://www.geocities.com/kaganate> , staženo z: <http://www.oocities.org/kaganate/Baker/tunic2.gif>

19 pravděpodobný střih mogolských kalhot, Zdroj: The Red Kaganate, *By Charles Mellor*, The Red Kaganate requests that a hyperlink be provided to this web site - <http://www.geocities.com/kaganate> , staženo z: <http://www.oocities.org/kaganate/pants1.html>

20 mamelucké kalhoty, Zdroj: The Red Kaganate, *By Steven Baker*, The Red Kaganate requests that a hyperlink be provided to this web site - <http://www.geocities.com/kaganate> , staženo z: <http://www.oocities.org/kaganate/Baker/trousers1.jpg>

21 -22 dělníci z knihy pseudo Galena, pravděpodobně severní Irán, 1199, Zdroj: The Red Kaganate, *By Steven Baker*, The Red Kaganate requests that a hyperlink be provided to this web site - <http://www.geocities.com/kaganate> , staženo z: <http://www.oocities.org/kaganate/pants2.html>

23 tašvice, možná čínského původu, Liao dynastie (907-1125); Zdroj: The Red Kaganate, *By Steven Baker*, The Red Kaganate requests that a hyperlink be provided to this web site - <http://www.geocities.com/kaganate> , staženo z: <http://www.oocities.org/kaganate/pouch.html>

24 ilustrace knihy The Devil's Horsemen: The Mongol Invasion of Europe, James Chambers

25 Mongol light cavalryman. Chinese miniature, Ming dynasty (1300). Victoria and Albert Museum, London. Wikipedie - Povstání rudých turbanů, Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Povst%C3%A1n%C3%AD_rud%C3%BDch_turban%C5%AF

26 *King Khusraw Parviz Listening to Barbad the Concealed Musician*
Illustration from a manuscript of the *Shahnama* (Book of kings)
Iraq, Baghdad(?), c. 1300, Zdroj: Islamic art collection at Los Angeles Art Museum, http://www.lacma.org/islamic_art/Popups/popup_fig27.htm

27 Budashiri a Babusha, detail hedvábné tapiserie z dynastie Yuan, Zdroj: Images of Mongols in Chinese art, <https://mongoliad.com/forum/topic/358>

28 Tugh Temur a jeho bratr Khoshila, detail hedvábné tapiserie z dynastie Yuan; Zdroj: <http://i3.photobucket.com/albums/y67/snafu1056/princes2-1.jpg>

29 dvůr Mangu chána, perská miniatura 13. Stol; Zdroj: L Ordoo du corbeau rouge, <http://www.peuplescavaliers.be/peuplescavaliers/photos/coiffe5.jpg>